

KAPİTALİST SİSTEME KARŞI ÇÖZÜM DURAĞI: AHİLİK TEŞKİLATI

Öğr. Gör. Yakup Bahadır YÜCEL²

Gamze ALAR³

İlknur YÜCEL⁴

ÖZET

Küreselleşme sürecinin sınırlarını belirleyen ve ona yön veren kapitalist sistemin temelinde dünya geneline hakim olma arzusu yatmaktadır. Yegane amacı sermaye birikimi ve kar maksimizasyonu olan, toplum yerine bireyin zenginliğini amaçlayan kapitalist sistem her dönemde var olmaya çalışmaktadır. Bu sebeple kendine özgü değerleri bulunan ve temeli İslam inanç sistemine dayanan tarihsel bir örgütlenme olan ahilik, var olan bu kapitalist sisteme karşı bir çözüm sunması açısından oldukça öneme sahiptir.

Nitel bir çalışma olan bu araştırmada literatür tarama yönteminden yararlanılmış olup ilgili kaynaklardan ahiliğin doğuşundan yok oluşuna kadar geçirdiği evreler hakkında bilgi verilip tüm dünyaya egemen olan kapitalist sistem ile karşılaştırma yapılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda kapitalist sistemin oluşturduğu bunalımları atlatabilmek adına işleyiş şekli ve içerdiği değer yargıları ile İslam ahlakını esas alan ahilik gibi güçlü bir tarihsel kurumdan yararlanılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahi Teşkilatı, Kapitalizm, Kapitalist Sistem

THE STATION OF SOLUTION AGAINST THE CAPITALIST SYSTEM: AHILIK ORGANIZATION

ABSTRACT

At the basis of the capitalist system that determines and directs the boundaries of the globalization process lies the desire to dominate the world at large. The capitalist system, whose sole purpose is capital accumulation and profit maximization, aims at the wealth of the individual rather than society, tries to exist in every period. Therefore, ahilik, which is a historical organization with its own values and based on the Islamic belief system, is very important in terms of providing a solution against this existing capitalist system.

In this study, which is a qualitative study, the literature scanning method has been utilized and information has been given from the relevant sources about the stages of the birth of Ahiah until its disappearance and a comparison has been made with the capitalist system that dominates the whole world. In the light of the information obtained, it is emphasized that in order to overcome the crises created by the capitalist system, when the essence of morality in Islam is considered, it is necessary to benefit from a strong historical structure such as ahilik with its value judgments and functioning.

Keywords: Ahi, Ahi Organization, Capitalism, Capitalist System

¹ Bu Makale 2-4 Kasım 2019 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD 6. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi, ybyucel@ybu.edu.tr

³ Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, alargamze36@gmail.com

⁴ Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ilknurkulaozu@gmail.com

GİRİŞ

Türkler, tarih boyunca çeşitli dönemlerde çok sayıda örgütsel yapılanma kurmuş ve yönetmiştir. Özellikle de İslam'ın Türkler tarafından benimsenmesiyle beraber örgütsel teşekküller üzerinde İslam dininin önemli bir etkisi olmuştur. Bu türden sosyal örgütlenmelere en iyi örneklerden biride İslam dininin izlerini üzerinde taşıyan “ahilik teşkilatı” adı verilen mesleki kuruluştur (Ustakara, 2019).

Ahilik bir esnaf teşkilatı olmanın yanında, toplumun her kesimine ulaşmayı hedef edinmiş, ahlaki ve sosyal düzenlemeleri sağlamaya çalışan, belli bir döneme değil, tüm zamanlara seslenen bir yapı olarak karşımıza çıkar (Karaca, 2015). Toplumun her kesimine hitap eden ahilik düşüncesi özellikle esnaf birlikleri şeklinde teşkilatlanmıştır. Sosyal güvenlik kurumu olma özelliğini de içinde barındıran bu yapı sayesinde devlet fiyatları denetim altına almış piyasaları düzenlemiştir (Tabakoğlu, 2005).

Bugün kültürümüzü yansıtan ahilik kavramının bu denli üzerinde durulmasının sebebi, toplumun gelişmişlik düzeyini ayakta tutan birçok değeri bünyesinde barındırması ve bugünde toplum olarak içinde yaşadığımız sorunlar içerisinde olmamızdır (Erdem, 2008)

Bu çalışma da, temeli İslam inanç sistemine dayanan tarihsel bir esnaf ve zanaatkarlar örgütlenmesi olan ahilik sistemi ile kapitalist sistemin karşılaştırılması amaçlanmıştır. İlk olarak Ahilik teşkilatının tarihsel gelişimi üzerinde durulmuş, doğuşundan sona erişine kadar ki süreçten bahsedilmiştir. Daha sonra ahiliğin amacı ve iktisadi düşüncede ki ilkeleri olan kanaatkârlık, iddihar(yastık altı), iş bölümü, yardımlaşma, usta-çırak ilişkisi, çalışma azmi ve tevekkül anlayışına değinilmiştir. Son olarak kapitalist sisteme karşı çözüm niteliğinde olan ahiliğin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

1. AHİLİK TEŞKİLATI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Türk İslam tarihinde XIII. ve XIV. Yüzyılları arasında Anadolu da görülmeye başlanan ve İslam inanç sisteminin temellerini barındıran ahilik teşkilatı bir Türk kuruluşu olarak kabul edilmiştir (Şeker, 2011, s. 1-2). XIII. yüzyıldan başlayarak kurumsallaşan ahilik teşkilatı farklı biçimlerde XX. yüzyıla dek varlığını devam ettirmiştir. Ahilik, genel manada başta esnaf ve sanatkârlar olmak üzere tüm kesimlere doğruluğu ve dürüstlüğü, adaletli davranmayı, topluma hizmet etmeyi öğütleyen, hoşgörüyü ve insanlara diğerkâm davranabilmeyi benimseyen Ahi Evran tarafından oluşturulan esnaf ve sanatkârlar teşkilatıdır (Özdemir, 2018).

Özellikle Anadolu'nun Türkleştirilmesinde büyük bir öneme sahip olan Ahilik teşkilatı ekonomik sosyal ve kültürel birçok açıdan yüzyıllar boyunca önemli katkılar sağlamıştır. Bu başlık altında öncelikli olarak Ahilik kavramı ve Fütüvvet ile olan ilişkisi ifade edilerek ardından Ahiliğin gelişim sürecine değinilecektir.

1.1. Ahilik ve Fütüvvet

Fetih hareketleriyle birlikte Anadolu'nun İslâm yurdu halini almasıyla beraber Anadolu'da oluşan siyasî, iktisadî ve içtimai kalkınmanın sağlanmasında ki önemli unsurlardan biride Ahiliktir (Özköse, 2018). Ahilik; ahlaki kültürel ve ticari hayata ait ilkeleriyle toplumu ayakta tutan ve Anadolu'nun her yanına yayılan bir teşkilattır (Şeker, 2011).

Ahi kelimesi kökeni itibari ile farklı görüşler taşımaktadır. Bunlardan ilki Ahi kelimesinin Arapça bir kelime olup “kardeşim” anlamına gelmesidir. Bir diğer görüş ise ahi kelimesinin Türkçe de ki ‘aki’ (cömert) kelimesinden türetildiğidir. Esasen Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in sünnetine dayanan ve prensipleriyle İslâmî zihniyete doğrudan bağlı olan Ahilik müessesesinin Anadolu'da kurulmasında fütüvvet teşkilâtının büyük etkisi olduğu düşünülür. (Kazıcı, 1988).

Esasen Abbasilerden Anadolu'ya intikal eden bir kavram olan fütüvvetin ahilik ile olan ilişkisini ve tarihî gelişimini iyi bir şekilde anlamak gerekir. Kelime anlamı olarak “fetâ”, genç, yiğit, cömert delikanlı, mert, cesur gibi anlamlara gelirken, “fütüvvet” mertlik, yiğitlik, gençlik, kahramanlık, cömertliği ifade eder (Çakmak, 2014).

Fütüvveti konu edinen bazı araştırmacılar Ahiliği Fütüvvet anlayışının bir devamı olarak nitelendirirken, bazı düşürürler ise Ahiliğin Fütüvvetten ayrı olduğunu söyler. Fütüvvet İslami-tasavvufi bir kavram olmakla birlikte Türklerin Müslüman olmasının ardından ahi örgütlerinin kurulmasında hem manevi hem de fikri taban oluşumunda etkili olmuştur (Tabakoğlu, 2005). Meşhur mutasavvıf olan Ebû Abdurrahman Sülemî (ö.1021)'ye göre fütüvvet; Allah'ın emirlerine uyarak güzel ibadet etme, her türlü kötülüğü terk ederek ahlakın en güzeline sarılmaktır (Akgündüz, 2014). Fütüvvet ve ahilik, mensupları için temelde iyi bir ahlaka sahip olunmasını benimser, her iki kavramda Müslüman toplumlarının bağlı olmuş olduğu kural ve kaideleri içerir (Şeker, 2011). Bu bağlamda ahilerin bir çeşit nizam-nâmesi yani tüzük görevini gören fütüvvet-namelerde ahi ve feta sözcükleri aynı anlamda kullanılmıştır (Ocak, 1996).

Ahiliğin Fütüvvetten ayrı olduğunu nitelendiren bazı düşünürlere göre ise Ahilik tüzükleri bakımından Fütüvvet anlayışı ile benzerlik gösterse de ayrı olduğunu ayrı olduğu hususlar vardır. Bu noktada Çağatay'a göre Ahilik, Türklerin konuk severliğinin, başkalarına yardım etmelerinin ve yiğit olmalarının bir ürünüdür. Ona göre ahilik, fütüvvet anlayışının gelişmiş bir biçimi değildir. Bu sebeple amacı ve fonksiyonu bakımından benzerlik gösteren fütüvvet ve ahiliği aynı nitelikte saymak yanlış olur (Çağatay, 1976).

Türk kültür ve medeniyeti açısından ekonomik, kültürel dini ve ahlaki önemli roller oynayan Fütüvvet ve Ahilik kurumları iç ve dış bir takım hareketlenmelerden etkilenmiştir. Fütüvvetin tarihî gelişimine paralel bir yol takip ederek, Anadolu'ya girmesinden hemen sonra Ahilik adıyla gelişme gösteren kurum özünde benzerlik taşıdığı Fütüvvetten farklı ve bağımsız olarak düşünülmemelidir. Durumu genel olarak özetleyecek olursak ahilik fütüvvet teşkilatının içinde ortaya çıkmış fakat ayrı bir biçimde yapılanmıştır. Ahilik teşkilatı geniş bakış açısına sahip, sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile dini inançların birleştirici ve yüceltici yönlerini temel alarak kurulan ve Fütüvvet Teşkilatı ortadan kalktıktan sonra da varlığını devam ettiren bir kurum olmuştur (Temel, 2007).

1.2. Ahiliğin Doğuşu Tarihsel Çerçeve

Fütüvvetin kurumsallaşması, Abbasî halifesi olan Nâsır Lidinillah'ın döneminde (1180-1225) gerçekleşmiştir. Halife Nâsır döneminde Abbasî devleti sosyal ve siyasi anlamda zayıflamış ve devlet otoritesi sarsılmış durumda iken Halife Nâsır Lidinillah, bozulan devletin otoritesinin yeniden düzelmesi ve toplumsal barış ortamının sağlanmasında fütüvvet birliklerinin etkili bir güç olacağını düşünmüş ve birliklerini yeniden teşkilâtlandırırken fütüvvet-nâmeler de bu birliklerin ilke ve kaidelerini düzenlemiştir. Diğer Müslüman hükümdarlara da buyruklar göndererek kendilerini fütüvvet teşkilâtına katılmaya davet etmiştir. Bundan sonra Anadolu'nun tüm bölgelerinde irşat faaliyetlerine başlanmış. Özellikle I. Alâeddin Keykubad'ın sağlamış olduğu destek ve yardımlarla bir yandan İslâmî-tasavvufî düşünceye ve fütüvvet prensiplerine bağlı kalınarak tekke ve zaviyelerde şeyh-mürîd ilişkileri düzenlenmiş, diğer yandan da iş yerlerinde usta ve çırak ilişkileri ve buna bağlı olarak ekonomik hayat düzenlenmiştir. (Kazıcı, 1988)

Anadolu’da Ahiliğin kurucusu olarak bilinen ve İran’ın Hoy şehrinde doğan Ahi Evran’ın(asıl adı Şeyh Nasîrüddin Mahmûd Ahî Evran b. Abbas) Ahiliğin Anadolu’da kurulup gelişmesinde önemli rolü olmuştur (Şahin, 1998). Ahi Evran ve Ahî şeyhlerinin gayretiyle beraber Ahilik teşkilatı, Orta Asya’dan göç eden çok sayıdaki sanat ve meslek erbaplarına iş bulmuş onların mesleklerinde tutunabilmesini sağlamıştır. Üretmiş oldukları malların kalitesini koruyarak üretim miktarlarının ihtiyaca göre belirlenmesini desteklemişlerdir. Yine Türk halkının iktisadi açıdan bağımsız hale getirerek ihtiyaç sahiplerine her alanda yardım etmiş, bölgedeki Gayr-i Müslim Bizans sanatkarlar ile rekabet edebilmelerini sağlamış ülkeye yapılacak herhangi bir saldırı karşısında ordunun yanında yer alıp savaşarak, milli bilinci her şekilde yansıtan ve varlığını ayakta tutma amacı bir teşkilat olarak kurulmuştur. Tüm bu yönleriyle adeta topluma yön veren Ahilik, gerek Anadolu’nun Türklere yurt edinilmesinde ve gerekse buldukları bölgelerin İslâm’ı benimsemesinde son derece önemli hizmetler sunmuş bir kurum olarak karşımıza çıkar (Yüksel, 2017).

2. AHİLİĞİN AMACI VE İKTİSADİ İLKELERİ

Ahilik teşkilatı, toplumsal huzur ve refah içerisinde belirli ahlaki kuralların toplumun geneline yayılması ve toplumdaki herkesin bu kuralları bilmesi ve uyması açısından önemli bir yapıdır (Arslan, 2015). Ahilik, sadece kuramsal değil işlevsel boyutun da hâkim olduğu düşünce anlayışı sayesinde yetiştirdiği bireylerin sahip olduğu dünya görüşüyle, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçildiği yaşamış olduğumuz bu zamanda insanlara örnek olabilme açısından önem arz eder (Sarıkaya, 2008).

Ahiliğin öncelikli amacı ana yurtlarından ayrılarak çıkıp gelen halkın edindikleri yeni yurtlarında, yani Anadolu’da, kendi sanat ve ticaretlerine yeni bir hayat oluşturma çabasıdır. Bu hususta ilk olarak tüm esnaf ve sanatkarlar tek bir örgüt çatısı içinde toplanmış, akabinde bu örgütün üyeleri ahlaki, askeri ve mesleki bir eğitim sürecinden geçirilmiştir. (Çağatay, 1976). Bu yüzden bir tek tüccarlar, esnaf ve sanatkarlar değil, hükümdarlar ve bilim adamları da bu teşkilatın bir üyesi olabilirlerdi. Sadece esnaf ve sanatkarların değil, toplumun farklı meslek ve statü sahibi kişilerinin de bu yapıya üye olması, toplumsal huzurun sağlanması ve bu kuralların tanınması açısından dikkat çekici olmuştur (Arslan, 2015).

Ahiliğin temel amaçlarından bir diğeri insanlığa hizmet edebilmektir. Ahiler, bu amaçlarını yerine getirebilmek için önce kendilerinin ideal bireyler olmaları gerektiğinin bilincindeydiler. Diğer bir deyişle, Ahiler önce kendilerini bir intizama sokabilmeli, çekidüzen verebilmelidir ki hizmet sunabilsin. Bu amacıyla ahilik bireyden topluma yükselişi ifade eder. Bir başka ifadeyle yetişmiş bireylerden oluşan topluluklar yakın ve uzak çevrelerini terkip ederek hizmet edebilirler (Özerkmen, 2004). İnsanların hem bu dünya da hem de ahirette huzurlu olması gayesinde olan Ahiler çatışmacı bir anlayışa değil, dayanışmacı bir ruh yapısına sahiptir. Toplum içerisinde farklı statülerin bulunmasını normal karşılayan Ahilik düşüncesi, Zengin ile yoksul, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet, yani toplumdaki bütün fert ve kurumları arasında bir fark görmeden kişilerin birbiri ile iyi ilişkiler kurarak herkesin huzur içinde yaşamasını amaçlar. Güçlü kesimin zayıfı ezmesini, kişilerin haksız kazanç sağlamasını hoş görmezler (Bayram, 2012).

2.1. Kanaatkâr Olma

Ahilik düşüncesinde meslektaşının ürünlerini kötülemek, ürünleri taklit etmek ve bir diğerrinin elinden pazar kaparak rekabet etme anlayışı yoktur. Aksine “Ben siftah ettim, komşum siftah etmedi” diyerek müşterisini karşı esnafa gönderen bir kanaatkârlık ve diğerkâmlık vardır (Durak & Yücel, 2010).

Bir rivayete göre Fatih Sultan Mehmet pazarı kontrol etme amaçlı esnaftan alış veriş yapmaya çıkmıştır. Uğradığı esnaftan yağ, bal ve peynir ister. Esnaf yağı tartıp parasını hesapladıktan sonra istemiş olduğu diğer ürünleri karşı esnaftan almasını ister zira kendisinin o günkü nafakasını sağladığını, fakat komşu esnafın henüz siftah edemediğini belirtir. (Erdem, 2008). Bu durumdan da anlaşılacağı gibi Ahilik sisteminin emrettiği kanaatkârlık ilkesi ile hem öteki insanların haklarının korunması dikkate alınmış, hem çevre konusunda çok daha duyarlı ve hassas olunmuştur (Karagül & Masca, 2017).

Bugün tüm dünyaya hâkim olan ve iş hayatının vazgeçilmez unsuru haline gelen kapitalist düşüncenin temelinde karı maksimize etme amacı yatar. İşletmelerin kendi kararını artırmak için birçok hakkı nasıl ihlal ettiği aşikârdır. Firmaların çalışanlarıyla yaşadığı sorunlar sonucu yapılan grevler, kirli atıkları ve doğaya zarar vermesi sonucu çevre bakanlığı ve belediyelerle yaşadığı problemler, işletmelerin aslında kanaatkârlık ile beslenmemelerinin doğurduğu bir sonuçtur. Kârını en üst düzeye çıkarma işletmelerin tek hedefi olmasının doğurduğu olumsuz sonuçlar dikkate alındığı zaman, ahiliğin temel prensiplerinden olan kanaatkârlığın ne kadar önemli olduğu karşımıza çıkmaktadır (Erdem, 2008; Kaya, 2018).

2.2. İddihar (Yastık-Altı)

Ahilik anlayışına göre bir kişinin genellikle 18 dirhemden fazla olan servetini ya kendisinin yatırıma dönüştürmesi veyahut bir başka kişiye borç olarak vermesi istenir. Temeli İslam inancındaki zekât anlayışına dayanan bu düşünceye göre, varlıklı kişilerin imkânları dâhilinde ihtiyaç sahiplerine yardım etmeleri istenir. Böylelikle sermaye belli kişilerin ellinde olmaktan çıkar üretime aktarılması sağlanır. Ülkelerin ekonomik politikalarının amacı, fiyat istikrarını sağlamak, tam istihdamı gerçekleştirmek, sürdürülebilir ekonomik büyüme hızı elde etmek, ödemeler dengesini sağlamak ve gelir dağılımını iyileştirebilmektir. Günümüzde bu dengenin sağlanması para ve faiz politikaları aracılığıyla toplam tasarrufların toplam yatırımlara eşitlenmesi ile sağlanır. Bu noktada var olan iktisadi sorunların çözümü için ilgili politikaların yanında Ahilik bilincinin gelişerek ihtiyaç dışı fazla sermayenin ekonomiye kazandırılması yani iddihardan kaçınılması önem taşır. (Erdem, 2008) (Karagül, TASAM - Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2018)

2.3. İş Bölümü

Ahilikte iş bölümüne son derece önem verilmiştir. Ahi Evran'a göre toplumdaki gereksinimlerin karşılanması için toplumu oluşturan bireylerin belli bir sanat dalıyla meşgul olması gerekirdi. Ahilik Teşkilâtının eğitim anlayışı bu temel düşünceye dayanmaktadır. (Özdemir, 2018). Ahi Birliği üyelerinin yeteneklerine uygun olan işlerin yanında ikinci bir alanla da ilgilenmeleri için daima yol gösterilmiştir. Sürekli meslek değiştiren kişiler ise hoş karşılanmamış ve teşkilatta olmaları engellenmiştir. Bu disiplin üyelerin kendilerini işlerine daha sıkı vererek uzman hale gelmelerini sağlamıştır (Aytekin & Bayramoğlu, 2015). Bu temel düşünceye göre her ahinin yeteneğine uygun nitelikte bir iş seçmesi ve o işe sonuna kadar devam ettirmesi beklenir zira zorunlu bir sebep olmadıkça kişinin iş değiştirmesi iyi karşılanmaz. İşini bırakan kişi tekrar mesleğe döndüğünde kalfa olarak başlar. (Erdem, 2008).

2.4. Yardımlaşma

Ahi teşkilatının bir diğer önemli ilkesi yardımlaşmadır. Ahilik, niteliği itibariyle yardımlaşma ve dayanışma ruhuna sahip çok fonksiyonlu bir kurumdur. Orta sandığı, Esnaf vakfı, Esnaf kesesi veya Esnaf sandığı adıyla anılan karşılıklı yardımlaşma sandığına sahip olan Ahilik teşkilatı bu vasıtayla üyelerinin sosyal güvenliğini sağlayarak, onları tefecilerden korumuştur (Bayram, 2012).

Ahilikte yardımlaşma kardeş olmanın zorunlu bir gereğidir. Kendi içlerindeki dayanışmayı ve yardımlaşmayı sürdürebilmek için kurmuş oldukları bu sandıklar sayesinde acil durumlarda üyelerine ve halktan aciz kalmış muhtaç kimselere sahip çıkmışlardır. Ahilik bu yönüyle Kur'an'a dayanmakta olup; iyilik adına yardımlaşılması, kötülük için yardımlaşılmaması öğütlenmiştir (Özerkmen, 2004).

2.5. Usta-Çırak İlişkisi

Ahilik kültüründeki usta-çırak arasındaki ilişki, günümüzde "İnsan Kaynakları Yönetimi'nin temelini barındırır. Başka bir ifadeyle çalışanların motive edilerek işyeriyle bütünleşmesi, çalıştığı kurumu benimseyerek kendi iş yeri gibi görmesi, Ahilikte yüzyıllardır kabul edilmiş ve uygulanmış anlayışın bir benzeri olarak karşımıza çıkar. Ahilikteki usta ile çırak arasındaki ilişki, çalışma hayatına uzun yıllar barış getirmiş ve çıkar ayrılıklarının yaşanmadığı bir beraberliği temsil etmiştir. Nitekim ahilik kültüründe usta, çırağını bir evlat olarak görmüş, çırak da ustasına baba gözüyle bakmıştır. Usta-çırak-kalfa ilişkilerindeki barışçıl yaklaşım toplumsal barışı olumlu yönde etkilemiş neticesinde hem tüketiciyi yüksek fiyatlı ve hatalı ürünlere karşı korumuş, hem de meslek ehlini oluşabilecek sosyal riskler karşısında orta sandıklarıyla sosyal güvence altına almıştır (Mahiroğulları & Altınay, 2018).

İlk fütüvvetname olarak bilinen Çobanoğlu Fütüvvetnamesi'nde çırakların görevlerinin içyüzü hakkında verilen açıklamalar önemlidir. 740 maddeyi kapsayan Ahiler Nizamnamesinin, şeyhliği temsil edenler tarafından bütünüyle öğrenilmesi ve diğer kişilere de öğretilmesi fütüvvetnamede emredilmiştir (Öztürk, 2015).

Bu fütüvvetnamede çırakların görevleri şöyle sıralanır.

- 'Fütüvvetnamalardaki kurallardan 124'üne uymak
- Ahinin bütün sözlerini benimsemek
- Malını ve canını ahisi yoluna harcamak, bir hüner ya da sanat sahibi olmak
- Her hafta giysisini yıkatmak, temiz çamaşır giymek
- Ahiden çerağ almak, ahiye saçını kestirmek ve alnını yoldurmak
- Ocak adına belini bağlatmak'' (Erdem, 2008, s. 67).

Ahilik kültüründe usta-çırak arasındaki bu karşılıklı sevgi, saygı ve minnet duygusunun ardında şüphesiz, İslam'daki ahlak anlayışı vardır. Bugünün ekonomik şartları göz önüne alındığında bu ilkelerin ne kadar önemli oldukları daha iyi anlaşılmaktadır.

2.6. Çalışma Azmi ve Tevekkül

Helal kazanca ve ticaret ahlakına İslam'da son derece önem verilmiştir. Temel referansı Kur'an olan Ahilik örgütünün benimsemiş olduğu toplum anlayışında kişinin çok çalışması ve geçimini alın teriyle sağlaması, toplumdaki yoksulluğu, tembelliği ve geri kalmışlığı ortadan kaldırması açısından ahlaki bir görev olarak değerlendirilir. Bu noktada ahiler alın teri ile çalışıp helal rızık kazanarak hem kendi geçimlerini sağlamış hem de ihtiyaç sahiplerine yardım etmiş kimselerdir (Arslan D. , 2018). Ahilikte çalışmak kadar çalışmanın şekli de önem taşır. Örneğin ahilerin alışverişte esnasında dürüst davranmaları, bu bağlamda ölçümlerine olabildiğince dikkat etmeleri ve kaliteli hizmet sunabilmeleri çok önemsenmiştir. Ahilikteki çalışma ahlakının temelinde "Haram yeme, eksik tartma, kimseyi kandırma, yalan söyleme..." gibi belli başlı ilkeler yatmaktadır (Özkan, 2018).

3. AHİLİĞİN SONA ERME SEBEPLERİ

XIII. Yüzyılda Anadolu'da Moğol istilasının başlamasıyla birlikte Selçukluların sonu gelmiş ve Anadolu'da beylikler dönemi başlamıştır. Dönemin olumsuz siyasi koşullarına rağmen ahilik teşkilatı varlığını sürdürmüş, Osmanlı döneminde de gelişimine devam etmiştir. Osmanlı döneminde merkezi yönetimin güçlenmesiyle ahi birlikleri idari ve siyasi rollerinin yerini ekonomik ve sosyal alanlara bırakması en önemli kazanımlarından biri olmuştur. Bu dönemde devlet görevlileri de teşkilatta yer almış bu yanıyla resmi kurum niteliği taşımıştır. Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı dönemlerde ise ahilik örgütünün yerine gedik ve loncalar devreye girmiştir (Mahiroğulları, Selçuklu/Osmanlı Döneminde Kurumsal Bir Yapı: Ahilik/Gedik Teşkilatı Ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri, 2011).

XVI. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde Anadolu pazarlarının batı ürünleriyle dolması, hammadde sıkıntısı yaşayan esnafın ürettiği ürünleri satamamasına neden olmuştur. Bu durumu fırsat bilen sermaye sahipleri üretilen mallar yerine hammadde ticareti yaparak esnafı kendine muhtaç duruma getirmiş, bunun sonucunda teşkilatın temelini zayıflatmıştır. Diğer yandan Osmanlı Devleti zayıflayan ekonomisinin iyileşmesi için çıkarılan bir fermanla yeniçeri ve sipahi gibi askeri kesimlere esnaflık hakkı tanımıştır. Mesleki tecrübe açısından yetersiz olan bu esnaf grubunun ahilik ahlakından uzak ticaret yapmaları ahiliğin ortadan kalkmasını hızlandırmıştır (Yılmaz, 2018)

Ahiliğin sona erme sebeplerini özetleyecek olursak:

- Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin gücünün zayıflaması ve gereken desteği görmemesi sonucu toplumda dengelerin bozulması
- Köyden şehre göçün artmasıyla tecrübesiz kişilerin esnaflık yapmaya başlaması
- Avrupa'da ortaya çıkan sanayileşme sürecine ayak uyduramayan ahilerin yeterince nitelikli iş gücüne sahip olmasına rağmen gerekli sermayeye sahip olmamaları
- Dönemin siyasi ve ekonomik bir sonucu olarak ortaya çıkan kapitülasyonlar neticesinde yerli malların yabancı mallara ikamesinin sağlanması
- İş ahlakının bozulması, kalitesiz ürünlerin artmasıyla halkın esnafa olan güvenini kaybetmesi
- İmparatorluğun gerileme döneminde alınan yenilgiler sonucu artan maliyetlerin esnafa konulan vergilerle karşılanması (Erdem, 2008)

4. KAPİTALİST SİSTEME KARŞI ÇÖZÜM OLARAK AHİLİK

Ahlaki değerlerin ön planda tutulduğu bir esnaf teşkilatı olarak karşımıza çıkan ahilik kurumu tasavvufi öğelerin ağırlıklı olarak bulunduğu toplumsal bir dayanışma örgütü olarak vuku bulmuştur. Bugün tüm dünyaya egemen olan kapitalist iktisadi düşüncenin başlıca ilkesi kârı en üst düzeye çıkarmaktır. Ahilikte iş ahlakı ve iktisadi düşünce incelendiğinde ise, üreticinin ürünüyle bütünleşmesini amaç edinen, daha çok üretip daha fazla kazanmak değil, ihtiyaç kadar üretilmesini ilke edinen, kaliteli üründen vazgeçmeden üreticiyi ve tüketiciyi dengeli bir şekilde korumayı amaçlayan bir anlayış geliştirmişlerdir. Kapitalist sisteme karşı ahilikte esas olan kârı en üst düzeye çıkarmak değil fayda düzeyini doruğa ulaştırmaktır (Karagül & Masca, Ahilik Düşüncesinin İktisadi Hayata Bakışı ve Kapitalist Sistemle Karşılaştırılması, 2017).

Günümüzde çalışma hayatının vazgeçilmez bir unsuru haline gelen ve kapitalist anlayışında aslını oluşturan kârı maksimum düzeye çıkarmak firmalar için başlıca hedef olarak seçildiğinde ne derece ciddi sorunları beraberinde getirdiği bilinmektedir. Kanaatkârlık prensibini benimseyen ahiler kârın artırılması için ahlaki kaidelerinden ve temel değerlerden hiçbir zaman taviz vermemişlerdir (Özdemir, 2018).

Ahiler mallarını ve paralarını saklamamalıdır. Burada söz konusu olan ilke yastık altı(iddihar) yapmaktan kaçınılmasıdır. Ahi esnaf ve sanatkârları, başkalarının zarar görmesi pahasına zenginleşmeyi kabul etmezler, bu yüzden para ve mal biriktirmeyi doğru bulmamışlardır. Kimi araştırmacılar Ahiliğin başta bu gelen bu iktisadi ilkesinin Osmanlı toplumunda kapitalist bir sınıfın ve kapitalist bir üretim anlayışının oluşmasına imkân vermediğini tasvir etmişlerdir (Yılmaz & Ameti, 2018)

Ahilikte düşünce sisteminde ekonomi bir araç unsurudur ve bu unsurun amaç haline getirilmesine izin verilmemiştir. Eğer üretim ve tüketim sadece mal ve mülk edinme, servet elde etme ve kâr etmek için yapılmış olursa bir anlam ifade etmez. Ahilikte iş ahlakı rekabet olarak daha çok mal üretmek değil, insanlığa hizmet edebilmek olmuştur (Kabaş, 2016).

Kapitalist sitemin başlıca ilkelerinden bir diğeri de tam rekabet anlayışıdır. Uygulanması mümkün olmayan bu anlayışın piyasalara hâkim olması durumunda güçlünün karşısında zayıfın ezilecek olması kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Oysa Ahilik düşüncesi sisteminde ki hedef, yardımlaşmayı ve dayanışmayı esas alarak güçlünün yanında zayıfın korunmasıdır. Bunu da orta sandığı veya esnaf sandığı adıyla bilinen yardımlaşma sistemiyle hayata geçirmiştir. (Karagül & Masca, Ahilik Düşüncesinin İktisadi Hayata Bakışı ve Kapitalist Sistemle Karşılaştırılması, 2017)

SONUÇ

Dayanımcı bir esnaf birliği olmasıyla birlikte Türk İslam medeniyetini batıdan ayıran önemli bir kurum olarak ahilik; hâkim olduğu İslami düşünce anlayışıyla ahlaki değerleri ön plana çıkaran bir esnaf teşkilatıdır. Türk-İslâm düşünce sistemi üzerine kurulmuş olan ahilik, iktisadî, ahlâkî, hukukî, dinî kurumları da bünyesinde barındıran mükemmel bir teşkilat oluşumudur.

Bugün insanların en çok önem verdiği durum daha çok kazanç elde etmek, değişen durum karşısında yok olmamak için sürekli bir rekabet içerisinde olmaktır. Bu sebeple Ahilik, kurumu değişen durumlar karşısında değişmeyen unsurun iktisat-ahlak ilişkisi olduğunu bizlere hatırlatır.

Ahilikteki ekonomik anlayış düşünüldüğü zaman, bugünün koşulları göz önünde bulundurularak topluma hizmet edebilecek bir sistem oluşturulmasında bir rol model olarak değerlendirilebilir. Geçmiş dönemde birçok faydasının görüldüğü bu kurumdan yararlanılması hem kapitalist sitem karşısında yok olmamak için hem de toplum olarak kendi kültürel varlığımızı korunması açısından düzenlemeler yapılarak istenen yapıya kavuşturulabilir.

Son olarak Tabakoğlu'nun vurguladığı gibi ‘‘ Batı medeniyetini ve kapitalizmi yaratan zihni faktör burjuva zihniyeti iken bizim özgün bir kültür ve medeniyet oluşturmamızın temelinde ahi zihniyeti vardır ve bu zihniyet Türk toplumunun kapitalizme karşı direnebilmesinin de en önemli sebebidir’’ (Tabakoğlu, 2005, s. 348).

Tüm bunlardan sonra yaşanan İktisadi ve ahlaki bunalım karşısında yeni bir iş ahlakı yaratılmasında ahiliğin temel teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Aynı zamanda her zümreden insana hitap eden dayanışmacı bir esnaf birliği olmanın yanında Ahilik sistemi, kapitalist sistem ve burjuva zihniyeti karşısında mukavemet etme açısından önemli bir çözüm olduğu düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, M. (2014). Ticarî Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(31), 9-18.
- Arslan, D. (2018). Ahilikte İş Ve Ticaret Ahlakının Kur'an'ı Referansları. *Uluslararası Ahilikte İş Ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri* (s. 89-104). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Arslan, H. (2015). Ahilik Teşkilatının Sosyo-İktisadi Yapısı Ve Örneklik Değeri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(49), 248-271.
- Aytekin, B., & Bayramoğlu, S. (2015). İktisat Sosyolojisi Açısından İktisadi Dalgalanmalar ve Krizlere Karşı Tarihsel Bir Çözüm Durağı: Ahi Örgütlenmesi. *Internatonal Journal of Academic Value Studies*, 1(1), 65-78.
- Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(21), 81-114.
- Çağatay, N. (1976, Temmuz). Fütüvetçilikle Ahiliğin Ayrıntıları. *Bellekten*, XL(159), 423-438.
- Çakmak, M. (2014). Ahiliğin Tasavvufi Temelleri ve Ahilik-Fütüvvet İlişkisi. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(13), 143-158.
- Durak, İ., & Yücel, A. (2010). Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri Ve Günümüze Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.
- Erdem, E. (2008). *Ahilik: Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Esnaf Teşkilatlanma Modeli*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kabaş, T. (2016, Aralık). Kapitalizm ve Ahlakın Türkiye Açısından Kısa Bir Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(2), 133-147.
- Karaca, H. (2015). "Ana Kaynaklarıyla Türk Ahiliği" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 91-92.
- Karagül, M. (2018, Haziran 25). *TASAM - Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*. Türk İslam Medeniyetinde Ahiliğin İktisadi Hayat ve Devletin Oluşumundaki Rolü: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51265/turk_islam_medeniyetinde_ahiligin_iktisadi_hayat_ve_devletin_olusumunda_ki_rolu adresinden alındı
- Karagül, M., & Masca, M. (2017). Ahilik Düşüncesinin İktisadi Hayata Bakışı ve Kapitalist Sistemle Karşılaştırılması. *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 83-91.
- Kaya, F. (2018). Toplumda ve Kamuda Değerler Eğitimi: Ahilik. *Uluslar Arası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri*, 286-300.
- Kazıcı, Z. (1988). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1.11.2019 tarihinde TDV İslâm Araştırmaları Merkezi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahilik> adresinden alındı
- Mahiroğulları, A. (2011). Selçuklu/Osmanlı Döneminde Kurumsal Bir Yapı: Ahilik/Gedik Teşkilatı Ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(54), 139-154.

- Mahiroğulları, A., & Altınay, Z. Ü. (2018). Ahilik Kültüründen Günümüze Yansıyan Üç Boyut: Karşılıklı Saygıya Dayalı Usta-Çıracak İlişkileri Tüketiciyi Koruma Ve Sosyal Güvenlik İşlevi. *Uluslar Arası Ahilikte İş Ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri*, 413-428.
- Ocak, A. (1996). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 10.10.2019 tarihinde TDV İslâm Araştırmaları Merkezi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/futuvvet#2-tarih> adresinden alındı
- Özdemir, R. (2018). Ahilikte Dolaylı Ve Dolaysız Ahlak Kuralları. *Uluslararası Ahilikte İş Ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri*, 51-64.
- Özerkmen, N. (2004). Ahiliğin Tarihsel–Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları–Sosyolojik Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 57-78.
- Özkan, M. (2018). Ahilik'te Toplum Tasavvuru. *Uluslararası Ahilikte İş Ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri* (s. 457-465). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Özköse, K. (2018). Ahilikteki İş Ahlakı Ve Meslekî Formasyonun Teşekkülünde Tasavvufun Rolü. *Uluslararası Ahilikte İş Ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri*, 12-22.
- Öztürk, N. (2015). Ahilik Teşkilatı Ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 1-12.
- Sarıkaya, M. S. (2008). Ahilik Kültürü Üzerine. *Yenises Dergisi*(154), 1-5.
- Şahin, İ. (1998). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) 1.10.2019 tarihinde DİA: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahi-evran> adresinden alındı
- Şeker, M. (2011). *Türk İslam Medeniyetinde Ahilik ve Fütüvvet-namelerin Yeri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (2005). *Toplu Makaleler İktisat Tarihi*. İstanbul: Kitabevi.
- Temel, H. (2007). *Ahilik Teşkilatının Halkın Eğitim Ve Öğretimindeki Rolü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Ustakara, F. (2019). Türklerde Sosyal Sorumluluğun Temelleri: Halkla İlişkiler Açısından Ahilik Teşkilatı Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 12(2), 1169-1181.
- Yılmaz, S., & Ameti, B. (2018). Balkanlarda Ahiliğin Temelleri Ve İzleri. *Uluslararası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri*, (s. 236-260). Sivas.
- Yılmaz, H. (2018). Bir Anadolu Esnaf Teşkilatı Olarak Ahilik Ve Eğitim. *Uluslar Arası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri*, (s. 261-280).
- Yüksel, M. B. (2017, Ekim). Temel Dinamikleri Açısından Fütüvvet Ve Ahiliğin Kur'ânî Referansları. *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 270-311.